

# TROLDSPJLET

Meddelelsesblad for Karin Michaëlis Selskabet. nr. 11. af 4. juli 2008.

## Indholdsfortegnelse:

1. Redaktionelle noter.
2. Bogdage på Hald Hovedgaard. Er udeladt
3. Tur til Thurø.
4. Billeder fra Thurø-turen. Er udeladt
5. Kronik af Karin Michaëlis: Emma Goldmans mærkelige liv (10.2.1932).
6. Noter til kronikken.

## Redaktionelle noter:

Det går fremad med vores hjemmeside om Karin Michaëlis Selskabet. Et nyt medlem har vist sig at have forstand på de sager, så hen over sommeren vil det grundlæggende arbejde blive gjort. Og straks viser problemerne sig: det koster penge at tage kopier af de billeder af Karin Michaëlis, der befinder sig i de offentlige arkiver – faktisk koster det lige 250 kroner pr. stk. at lægge dem ind på en ikke-kommerciel hjemmeside som den vi er ved at få lavet. Så hvis nogen ejer originale billeder af KM, bedes de give sig til kende!!

Der vil i år være en "stand" for Karin Michaëlis Selskabet på året bogdag på Hald Hovedgård. Se annoncen for dagen på den følgende side. Klik ind på den omtalte hjemmeside for detaljer om arrangementet.

Næste nummer af "Troldspejlet" vil udkomme i begyndelsen af august, og vil bl.a. indeholde endnu en kronik af Karin Michaëlis ("En afsløring") og en anmeldelse "Syv søstre sad" af Betty Nansen.

# **EKSKURSION TIL THURØ**

## **Lørdag den 7. juni 2008.**

**Det blev alle tiders tur til det sydfynske øhav i dejligt sommervejr. Vi fik set og hørt mange interessante ting, og vi fik talt og diskuteret med andre Karin Michaëlis fans.**

Karin Michaëlis' Selskabets formand, Inga-Britt Olsen, der har boet på Thurø i mange år, havde tilrettelagt turen og i forvejen udleveret følgende lille beskrivelse af programmet og seværdighederne:

"Det er ganske vist ikke længere Karin Michaëlis Thurø eller det Thurø, som Achton Friis beskrev i sit værk om de danske øer. Øens store frugtplantager er for længst solgt og udstykket – og befolkningstallet i de sidste 25 år er vokset fra 1950 til 4000. De 3000 bevæger sig hver morgen over dæmningen til fastlandet for at arbejde eller uddanne sig.

Saxo var den første, der omtalte Thurø som beboet, og Thurø har en lang og spændende historie bag sig. En af de fremtrædende personligheder har været Ellen Marsvin, der i midten af 1600-tallet var Danmarks største jordbesidder og bl.a. ejede Thurø i 24 år. Ellen Marsvin var svigermor til Chr. d. 4. Hun byggede den lille, fine renæssancekirke "Trefoldighedskirken" på øens vestlige del over mod Svendborg. Sagnet fortæller, at hun rev øens gamle kapel ned, og at denne handling skaffede hende "onde drømme". Derfor gik hun i gang med at indsamle klenodier fra sine andre besiddelser, klostre og slotte for at kunne bygge kirken og atter "sove roligt".

Thurø fik selveje i 1810. - Øens vigtigste erhverv efter 1814 var skibsfart og skibsværfter. Mellem 60 og 90 galeaser og skonnerter bragte i de næste 150 år thurinerne, som de stadig kaldes, Jorden rundt. Når Karin Michaëlis befandt sig så godt på Thurø, var det formentlig, fordi hun oplevede thurinerne som åbne og velorienterede - også sprogligt. De vidste af erfaring, at der var en verden uden for Verona/Thurø, og de nød i fællesskab at lytte til hinandens fantastiske fortællinger. Karin Michaëlis var respekteret og afholdt og fik som den første kvinde den ære at få lov til at døbe nybyggede skibe."

### **Vores første stop på Thurø var Bergmannshus.**

Her boede Karin Michaëlis fra begyndelsen af 1930'erne og frem til 1947, hvor hun måtte sælge huset og flytte til København på grund af økonomisk pressede forhold. Bergmannshus er i dag lokalbibliotek med et maleri, der forestiller Karin, og et lokalhistorisk arkiv med mindestue for Tom Kristensen. Her har Karin Michaëlis kun fået overladt en lille reolhylde til nogle af sine romaner og to meter vægplads i husets entré til et skrivebord og et maleri af moderen.

Bibliotekar Niels Chr. Horn Andersen åbnede biblioteket for os og bød på en forfriskning. Vi kom rundt i hele det store hus og fik en god fornemmelse af de rumlige forhold i det hus, hun holdt så meget af.

Ved siden af Bergmanns hus ligger endnu et hus "Guldfuglen", som KM også ejede i en periode i forventning om, at hendes søster Alma og svogeren Joost Dahlerup ville flytte til Thurø.

"Guldfuglen" henviser til en bankdirektør, der i begyndelse af det 20. århundrede holdt til i huset, indtil han forlod øen medtagende bankens kapital og sin elskerinde.

### **Karin Michaëlis gravsted.**

Karin Michaëlis døde den 10. januar 1950 og blev bisat den 18. januar fra Bispebjerg krematorium. Hendes urne blev nedsat på Thurø kirkegård efter en smuk mindegudstjeneste, hvor hele øen fulgte hende det sidste stykke. Gravstedet havde hun selv valgt ved siden af sine venner, maleren Niels Hansen og grev Ahlefeldt Laurvig. På en lille enkel sten står der: "Hun kom hjem" - forstået som hjem til Thurø. Hvad KM ikke kunne forudse var, at hendes ønske om at få sine brødre og nevøen Jack Tao ved sin side – senere blev opfyldt.

På Thurø kirkegård ligger Tom Kristensen og Valdemar Rørdam også begravet.

Nils Olav Olsen, forhenværende præst ved Thurø Kirke, gav os en meget interessant gennemgang af kirken og kirkerummet med bl.a. et smukt gammelt alter.

### **Torelore.**

Efter en dejlig frokost i komfirmandstuen ved Thurø præstegård arrangeret af Inga Britt og Hanne Lehmann, gik turen videre til endnu et af Karin Michaëlis' huse. - På et tidspunkt ejede hun faktisk fire huse på øen plus tre træhuse, der lå på den store grund ved Torelore ned til stranden. Det var baggrunden for at hun kunne åbne sine døre for mange tyske flygtninge i 1933 og årene derefter. På et tidspunkt i sommeren 1934 havde hun femten flygtninge boende på én gang.

Torelore lod Karin og Sophus Michaëlis bygge på Drejs odde til sommerbolig. Efter deres skilsmisse blev det KMs hjem i de følgende mange år. Torelore betyder "Østen for Solen og Vesten for Månen". Navnet er hentet fra den franske middelalder-krønike "Aucassin og Nicolette", som Sophus Michaëlis oversatte til dansk i 1896

Karin solgte Torelore omkring 1938, da hun manglede penge, fordi hendes indtægter fra bogsalg i Hitlers Tyskland og Mussolinis Italien var forsvundet. I 1946 købte Tom Kristensen huset og boede der ind til sin død i 1974. Huset er nu i privateje.

### **Brechthuset i Skovsbostrand.**

Til sidst besøgte vi Bertolt Brechts hus i Skovsbostrand vest for Svendborg, som Karin Michaëlis hjalp Helene Weigel og Brecht med at købe i 1933. Her boede de ind til 1939, hvor de måtte flygte videre over Sverige, Finland, Sovjetunionen til USA. Huset er bevaret af Svendborg Kommune som mindestuer for Brecht. I 1993 blev det overdraget til bestyrelsen for "Brechts hus" og indrettet som kunstnerbolig for forfattere, journalister, musikere og bildende kunstnere fra hele Europa.

<http://www.svendborg-bib.dk/biblio/Brecht/brecht.asp>

Formanden for bestyrelsen, Poul Holm Joensen tog imod os og fortalte om Brecht og om husets historie. Vi blev præsenteret for det tyske forfatterægtepar Birgit og Matthias Politycki, der i disse uger bor i huset, og som gæstfrit serverede kaffe for os.

Inden vi kørte tilbage med bussen til Nyborg nåede vi ned til stranden, hvor flere endda fik afkølet deres fødder i Svendborg Sund og op på Sydøstfyns højeste punkt, hvor udsigten i det klare vejr over Fyn og Storebælt var imponerende.

### **En slutbemærkning om Kongshøj Mølle og "Den grønne Ø".**

På turen til Thurø fra Nyborg var vi kørt forbi det smukke område ved Kongshøj Mølle, hvor Karin og Sophus Michaëlis måske også er kommet forbi på deres mange cykelture på de fynske landeveje.

Karin Michaëlis' ungdomsroman "*Den grønne Ø*", der foregår på Thurø, begynder dramatisk med en tektonisk naturkatastrofe, hvor kun øen er tilbage over havoverfladen. Resten af de landområder, som kan ses fra øen er sunket i havet. Det betyder, at øens 1600 indbyggere må klare sig vha. egne ressourcer, livserfaringer og opfindsomhed. På et tidspunkt truer oversvømmelser fra en voksende indsø øens eksistens. Man beslutter, at gribe til bombesprængninger for at skaffe afløb til havet. Følgende citat fra "*Den grønne Ø*" skildrer denne situation: "Jorden rystes af Sprængning efter Sprængning ...

Det er sket. Vandet drøner ned gennem Slugten og glider ud i Havet. Som et Skib, der løber af Stablen. De faldende Vandmasser overdøver selv Larmen af Muddersøjlen og den underjordiske Dundren ...

Torben og hans Far staar Haand i Haand. Ingeniør Andersen har omviklet den anden syge Haand med et Tørklæde, men Blodet siver igennem og falder til Jorden i røde Draaber. Alle staar med sænket Hoved. Ingen raaber Hurra. Men der er Tak i alle Hjerter og Taarer i alle Øjne.

Torben ser ned over det skummende Vandfald, som blev dannet i et eneste Nu.

En Tanke slaar Ham: - Far ..! Far...! Han peger: - Se der! Nu har vi jo Elektricitet til hele Øen...

Far svarer: - ja, min Dreng, det har vi. Takket være dig! Og for første – og sikkert sidste Gang siger Far noget, Torben vilde have forsvoret at høre af hans Mund: - for heldigvis slægter du din Mor paa og er ikke som din Far, den trodsige, selvgode Taabel!"

(Karin Michaëlis (1937): *Den grønne Ø*, s. 212 – 214)

I sin artikel "*Karin Michaëlis og Tyskland*" (*Fund og Forskning* bd. 39, 2000, s. 172 – 174), antyder Birgit S. Nielsen, at ideen om vandfald til elektricitetsproduktion i Danmark er ren science-fiction, men er det nu rigtigt??

I en ny turistbrochure fra Nyborg Kommune kan man læse følgende om Kongshøj Mølle lidt syd for Nyborg: "Kongshøj Mølle blev anlagt under hovedgården Glorup ca. 1850. Et vanddrevet hammerværk forarbejdede landbrugsredskaber, og møllen malede korn. Til anlægget hørte også et drejeri og et bageri. Kongshøj Mølle blev hurtig en stor virksomhed med op til 30 ansatte. Værket gav arbejde til en stor del af Frørup sogns beboere. Mølleriet kørte til efter 2. verdenskrig. Der blev tilsluttet en turbine for elproduktionen, som fortsatte uændret til 1962. Elproduktionen blev i 1979 genoptaget efter en renovering af turbinen og kører fortsat i dag. Mølledammen og dannelse af vandfaldet består stadigvæk. Stemmeværket har medført en opstemning af åen på syv meter, hvilket er det højeste på Fyn."

Vandkraften ved Kongshøj er siden 1921 blevet udnyttet til elektricitetsproduktion ved hjælp af en turbine. I dag udnyttes stedet som maskinstation og den vandkraftdrevne turbine producerer den nødvendige energi til driften. (Skriftligt materiale fra Lokalhistorisk Arkiv, Ørbæk Kommune)

På turen deltog Inga-Britt Olsen, Nils Olav Olsen, Hanne Lehrmann Madsen, Hanne Meyer, Ida Meyer, Rolf Czeskleba-Dupont, Solveig Czeskleba-Dupont, Karen Klitgaard Povlsen, Steen Klitgaard Povlsen, Ingrid Christiansen, Paul Opstrup, Karen Olsen, Sine Bang, Ole Andkjær Olsen og Lise Busk-Jensen.

Tak til deltagerne for hyggeligt selskab.

Solveig Czeskleba Dupont

19. JUNI 2008

## Billeder fra udflugten til Thurø:

"Politiken"s Kronik.

10-2-32.

## Emma Goldmans mærkelige Liv

---

*Karin Michaëlis* skildrer paa Grundlag dels af personligt Venskab og dels af det nylig hos Alfr. Knopf udkomne Memoireværk *Living my life* Emma Goldmans mærkelige Liv. Hendes Selvbiografi har saavel i Amerika som i England vakt den største Interesse. Fru Goldman kommer hertil i disse Dage og taler paa Lørdag Aften i Studenterforeningen om "Diktator-Politik".

### I.

Blandt de Kvinder, jeg har mødt, har to gjort et lige stærkt Indtryk af det Vældige: den indiske Digterinde Madame *Naidu* og den tysk-russiske-amerikanske Anarkist *Emma Goldman*. Trods den Forskel, Race og Verdensdel medfører, er Ligheden paafaldende.

Emma Goldman, Jødinden, derfor den internationale Kvinde, er født i usle Kaar paa Landet i Nærheden af Königsberg. Som tolvaarig maa hun med sin Mor og de mindre Søskende snige sig over Grænsen til Rusland, hvor Faderen haaber at finde en Livsstilling. Halvt vanvittig af Skræk for Grænsevagtens Bøsse, bærende sin lille Broder, vader hun i Mulmet gennem den næsten tilfrosne Flod med Isstykkerne skvulpende om Ben og Underliv. Saaledes er hendes Ankomst til det Land, der blev hendes højst elskede, det Land, hvorfra hun mere end fyrretyve Aar senere, syg i Sindet, for anden gang sniger sig ud.

Forholdene i Hjemmet er mere end slette. Faderen er forelsket i Hustruen, Følelsen gengældes ikke, og Skuffelsen omsættes i brutal Raahed mod Børnene, især mod Emma, der bliver Syndebuk for dem alle. Hun prygles, saa Blodet flyder: - Og næste Gang slaar jeg dig fordærvet, din Skiftning!

Hendes medfødte Begavelse kræver Viden. Hvor skal hun skaffe sig den? Alt i alt maa hun nøjes med et Par Aars Skolegang, arbejder allerede som Barn paa Fabrik. Og da hun endelig sendes til en Slægtning for dør at gaa i god Skole, lader denne Slægtning hende sjove som Tjenestepige, prygl og sulter hende og truer hende til Tavshed. Hun faar ikke Lov at sætte sine Ben i Skolen.

---

Næppe fyldt de seksten rejser hun paa Mellemdæk til en gift Søster i Amerika, det forjættede Land, paa hvis Mælk og Honning hun fromt tror. Ak, Søsteren er ludfattig, ogsaa i Amerika staar Fabriken og venter. Fra Morgen til Aften sidder hun krumbøjet over Maskinen og syr Korsetter. Tjener ikke nok til at spise sig mæt. Aaret efter kommer Forældrene over, den daglige Tortur begynder forfra. Som Barn er hun blevet voldtaget, dette har givet hende et Chok. Nu nærmer en Mand sig med redelige Hensigter. Slægten trænger paa. Hvad anden Bestemmelse har Jødepigen end at føde Børn og være sin Mand underdanig! Hun gifter sig, og Manden er impotent! Denne Ulykke umuliggør Forbindelsens Varighed. Hun flygter, hentes tilbage, men snart efter følger det endelige Brud, der ogsaa gælder Familien. Emma Goldman starter sit eget Liv.

---

Hun vandrer om i den forvirrende, ubarmhjertige Storby New York. Bærende sin Symaskine, hendes eneste Kapital. Hun ejer ikke det Sted, hvortil hun kan hælde sit hoved. Havner atter i en Fabrik. Da er det, hun kommer i Berøring med de unge Anarkister, som sidst i Firserne dannede Broderskab paa deres Idealisme. Hun hører Føreren *Johan Most* tale, og straks véd hun, hvor hun hører til. Hun møder den to Aar yngre *Alexander Berkman*, der har forladt sit velhavende Hjem i Rusland for at kæmpe for Frihed, Lighed og Broderskab mellem Folk. De to Unge slutter Pagt. Uden Præst. Alt har de tilfælles, Ungdom, Tro paa Fremtiden, Arbejdsvilje, Trang til at kæmpe for en retfærdig Sag og Mod til at bringe Ofre.

"Sasha", som hun kalder ham Bogen igennem, har holdt sit Indtog i hendes Liv. Han er ikke blot Indvielsen til Lykken, han er den Motor, der sætter skjulte mægtige Kræfter i Bevægelse. Og de to Snese Aar, der siden er forløbet, har han været hendes Alfa og Omega, vil vedblive at være det til hendes sidste Aandedrag. Kærlighedsforholdet brydes brat, da to Aar efter Alexander Berkman, som Følge af et mislykket Attentat paa en Fabriksejer *Frick*, der mishandlede sine Arbejdere over al Maade, idømmes en og tyve Aars Fængsel (skønt man ifølge Loven kun kunde give ham syv Aar). En og tyve Fængselsaar er lig med fjorten Kalenderaar. Han er netop en og tyve, da han lukkes ude fra Livet.

---

I Berkmans berømte Værk: "Mine Fængselsindringer" fortæller han alt om sig selv og meget om Emma, "Pigen", som han kalder hende, men det væsentligste fortier han. Det nemlig, at hun var indviet i Planen, og at de var enige om Udførslen. Da hun vil ledsage ham til Frick for at tage sin Del af Ansaret og siden gaa i Døden med Sasha, viser han hende bestemt tilbage. Hun er den fødte Taler, hun har Magt over Masserne, hendes Plads er ude i Livet, hun skal blive dér for at kæmpe for "Sagen". Som han giver det største, han ejer, sig selv, maa hun ofre sin Kærlighed paa "Sagen's" Alter.

Her er Forskellen mellem de to. For hende spiller det personlige Liv altid en stor Rolle, for ham er Sagen saa vigtig, at alt andet træder i Baggrunden. Han elsker hende, ja, men han elsker Sagen højere. Det er hans Hensigt at begaa Selvmord, saa saare han for Retten har holdt den Tale, hvormed han haaber at slaa Vand af Klippen og kalde Verdens Opmærksomhed hen paa Arbejdernes elendige Kaar. Han gemmer i den Anledning en lille Sprængpatron i Munden. Det opdages, og man er nær ved at brække hans Kæbeben

under Forsøget paa at vriste Munden op. Patronen fjernes og dermed Muligheden for Selvmord. Emma erfarer Dommens Uhyrlighed gennem Bladene. Det er, som sænkes hun levende i Graven. Men saa stor er hendes Respekt for Sashas Ønske, at hun nedkæmper Trangen til at skrike ud for alle Vinde: Jeg! Jeg! Jeg var jo med! Spær mig inde, som I spærrede ham inde! Hun handler efter hans Ønske.

---

Emma Goldman, den senere saa selvbevidste Folkefører, var den Gang splittet mellem Ønsket om at kæmpe for sin Overbevisning og Skyhed og Angst for al Offentlighed. Hun havde ganske vist Johan Most ved sin Side. Var hans Discipel. Og han tvinger hende til at tale. Jorden synker under hendes Fødder, Taage breder sig for hendes Øjne, Ordene flagrer som forvildede Fugle. Dog Tilhørerne lytter, Begejstringen er der fra første Færd. Hun mærker, at staar hun først deroppe over for Mængden, kommer Ordene fra Kilder, hvis Tilstedeværelse hun ikke har anet. Hun udarbejder sine Foredrag paa det omhyggeligste, trods de ti, tolv Timers Fabriksslid, men paa Talerstolen falder Manuskriptet i Støv, nye Ord fødes, nye Billeder stiger frem, hun vokser ud over sig selv, bliver Ørnen med det mægtige Vingefang.

Og Most, manden, Føreren, forelsker sig i Kvinden, Emma. Han vil eje hende for sig selv, give hende sit Navn, avle Børn med hende.

Da bringer hun for første Gang Ofret mod sin Natur. Intet Ønske har hun, der er højere og mere helligt end det at blive Mor. Men en Mor har Pligter, maa pleje sit Barn og skænke det al sin Tid og Kraft. Og hun, hun har lovet den levende begravede Sasha at ofre alt for Sagen.

Most har fra Begyndelsen næret Skinsyge mod Sasha. Nu slaar det ud i Had. Ikke blot privat, men offentligt stempler han den Handling, Sasha satte Livet ind paa, som "en taabelig Drengestreg, der skader Sagen i Stedet for at gavne". Emma skriver harmfuldt imod Most, men da han hyller sig i Tavshed, gaar hun til Møde med Pysken gemt under Sjalet. Hun møder op paa Tribunen, kalder Most en Judas, en Usling og slaar ham gentagne Gange tværs over Ansigtet med Pysken. Slagene rammer hende selv haardest. De volder Saar, hvis Ar aldrig læges. Mange Aar efter, da den unge *Czolgós* dræber *McKinley*, fordømmer Sasha denne handling Ord til andet, som Most fordømte hans. At Sasha kunde gøre dette, Sasha, der havde siddet fjorten Aar i Fængsel, til Solen sluktes, og Stjernerne faldt fra Himlen, og Kærlighedsfølelsen tørrede ud - det sved mere end Pyskeslag.

---

Livet kræver sin Ret. Emma Goldman hører ikke til Vestalindernes Skare. Hver Gang Kærligheden banker paa, lukker hun den villigt ind. For os, der skriver Bøger og efter ringe Evne beflitter os paa at sige Sandheden, ogsaa hvor den lyder ilde, ogsaa hvor den geraader os til Skam, er det gribende at se den Aabenhjertighed, hvormed Emma Goldman giver det sidste, det allersidste til Pris. Hun lever ikke efter den gængse Moral. Men hendes Tilværelse er brændende rig.

---

Paa den ene Side af Bogens Omslag ser man Billedet af en ung fløjsøjlet, meget russisk særpræget Pige, hos hvem alt aander Kvindelighed, blid Skuen fremad, Forundring parret med Vemod. Paa Omslagets anden Side Emma, som hun ser ud nu, hvort hun har overskredet de tres. Her er Ligheden med Naidu særlig slaaende. Samme vældige Hagekraft, samme Selvbevidsthed, samme grænseløse Foragt, samme Haabløshed og samme Træthed til Døden.

Emma Goldman bliver for de amerikanske Anarkister, hvad Krapotkin blev for de evropæiske. Hendes Tale fænger som Lokomotivgnisten, det i tørre Somre stikker mægtige Skovstrækninger i Brand.

Var hun før spaltet, er hun nu tredelt: Sasha i Fængslet. Ingen Johannes raabte højere og mere indtrængende i Ørkenen end Emma paa sine endeløse vandringer Staterne op og Staterne ned for at holde Mindet om Sasha vaagent og faa Mængden til at fatte Kærligheden i hans Offer.

Saa er der selve Sagen, Verdensfriheden, ensbetydende med Verdensfreden. Og endelig er der Lidenskabens Fordren.

Hun møder "Ed", Manden, der har alt, hvad hun sætter Pris paa, en ren og skøn Sjæl i et rent og skønt Legeme. Med ham bliver hver Dag en Fest, hver Nat en Fryd. Han lever og aander kun for hende, indsvøber hende i sin Kærligheds Purpurkaabe. Dog gaar Forholdet itu, da han, som Most, forlanger at eje hende helt, at hun skal slippe "Sagen" for at blive hans Hustru, hans Børns Mor. Hun betænker sig intet Nu. Løftet til Sasha er ubrydeligt. Ed slipper hende. Vender tilbage, slipper og kommer paa ny. Men kun for i en Nats Vanvid at sønderknuse alle de skønne Ting, han har samlet omkring den Elskede. Han kaster sig ind i et ulykkeligt Ægteskab, kommer for sidste Gang til Emma og trygler hende om at rejse med til Evropa og være hans Barn i Mors Sted. Hun vakler. To Dage efter er han død.

Emma tør ikke hengive sig til Smerten. Hun maa søge Fred og Glemsel i Arbejdet. Nu er det ikke længere kun Amerika. Hun drager til England, bliver Krapotkins nære Ven, saa nær, at det er hende, Familien telegraferer efter, da han ligger paa Dødslejet. Hun holder Foredrag i de engelske Mineegne og finder en Fattigdom, hun ikke har set Mage til i Rusland.

Hun rejser til Wien, og samtidig med, at hun med alle Porer indsuger evropæisk Kunst og Kultur, følger hun Siegmund Freuds Foredrag og lader sig uddanne til Sygeplejerske og Fødselshjælperske.

- - -

Sasha pønser paa Flugt. Han lægger selv Planen i alle Enkeltheder. Vennerne udfører dem. Liggende paa Maven graver de en Tunnel under flere Gader, ind under Fængselsmuren. De arbejder med Fare for at kvæles af de giftige Gasarter. Deres Iver er utrættelig. Fra Udlandet følger Emma Sagens Gang. Hun tør ikke tro paa et lykkeligt Resultat, vover ikke at nævne denne sin Frygt for ikke at føre Sasha ud i Vanvidet. Spændingen hindrer hende i at sove. I sidste Øjeblik sker da ogsaa den ringe Tilfældighed



parret med en Misforstaaelse, der omstyrter alt. Den færdige Tunnel opdages. Man ved ikke, at den gjaldt Sasha, men Muligheden er der. Man mishandler ham.

Fra nu af opgiver han al Tanke om Flugt og samler sig i Haab om at bevare sine Sanser og sin Sjæls Kraft, naar Frihedens Time slaar. Men den Sasha, der i 1906 gaar ud af Fængslet er blevet en Fremmed i Verden. Emma staar der, parat til at lægge sig selv som et Klæde, hvorpaa hans Fod kan træde. Han ser hende ikke. Han føler ikke den Ømhed, der slaar ham i Møde. Tugthuset har fortæret hans Mandskraft. Forgæves prøver hun at give ham tilbage til Livet. Han er forvandlet til en skælvende Olding, der frygter Synet af Mennesker som Synet af Træer, et Vrag, der skriger Nætterne igennem, pint af Mareridtsminder om Fængslet.

Første da hun flere Aar senere faar ham overtalt til at nedskrive sine Fængselsindringer, først da vaagner Mennesket i ham paa ny.

---

Verdenskrigen bryder ud. I Amerika skabes kunstig Krigsstemning, der intet har med Folkeviljen at skaffe. Ved en krigsvenlig Parade i San Fransisco kastes en Bombe, der kræver Menneskeliv. Denne Bombe bliver Aarsag til, at Socialistføreren *Mooney* (og hans Kamerat *Billings*) nu siden 1916 har vansmægtet i St. Quentin Fængslet ude ved Stillehavet.

Emma og Sasha kaster alt til Side, for at ile Mooney til Hjælp. Han drager paa en Lynturné gennem Staterne og holder Timinutters Taler for Arbejdere af alle Partier Dag som Nat. Alt andet er ligegyldigt over for det ene at hindre et saa rædselsfuldt Justitsmord. Ingen tror paa Mooneys Skyld. Verdens Opmærksomhed henledes paa Affæren. Præsident *Wilson* intervenserer personlig to Gange til Fordel for Mooney (og for at redde Nationens Ære), forgæves. Kapitalen, hvis Fjende Mooney aabenlyst bekender sig at være, gaar af med Sejren. Han dømmes til Tugthus paa Livstid - da man ikke yderligere vover at udfordre Folkestemningen ved aabenlyst at lade ham henrette.

Foruden at holde sine Brandtaler har Emma i New York grundet sit Tidsskrift "Moder Jord", der i mere end ti Aar hævder sig som Amerikas mest frisindede og velskrevne Blad.

---

Emma har ofte smagt Fængslets Sødme. Det gør hende hverken fra eller til. Hvert Fængselsophold anser hun for en ubetydelig Afbetaling paa sin uoverkommelige Gæld til Sasha.

Saa saare hun er paa fri Fod, begynder hun, hvor hun slap. Bestandig forfulgt og omgivet af Politispioner. Man prøver at hindre hende i at faa Lokale, men hun er for klog. Sejrer Politiet Ugens seks Dage, sejrer hun den syvende.

Da...da møder hun for tredje Gang sin Skæbne. Denne Gang kommer Kærligheden over hende i Form af den uimodstaaelige Don Juan. "*Bert*" er skøn at skue, graciøs, indsmigrende. Han har de levende forfinede Hænder, der virker overvældende paa visse Kvinder. Ganske vist synes han i nogen Grad at sky Berøring med Sæbe og Børste, men

denne Bagatel forringer ikke nævneværdigt hans øvrige Fuldkommenheder. Han er Vandrør, Vagabond. Øjebliksmenneske, lader sig beruse af egne som af andres Ord. Egentlig har han og Emma intet tilfælles. Han tilhører ikke Partiet. Nærer indgroet Aversion mod Sandheden. Der er meget af Charlatanen og noget af Svindleren over ham. Saa lidt som hans Hænder udmærker hans Sind sig ved Renhed. Emma véd kun alt for godt, at her er det kun Sanserne, der taler.

Ben stiller sin Person, sin Ynde, sin Iver til hendes Raadighed. Han leder hendes Foredrag, optræder til Tider næsten som Reklamechef uden at tage smaalige Hensyn til det passende. Samtidig er han hendes Tiptoptjener, hendes Raadgiver, hendes omhyggelige, altid oplagte Elsker. Aldrig har hun befundet sig saa vel. De Foredragsfarter, der før var trættende og trælse, svinder nu som Leg. Hun er jo bestandig paa Bryllupsrejse.

Men intet varer evigt. Gennem et spontant, fuldkommen overflødigt, brevligt "Skriftemaal" tilstaar han alle sine Synder. Ikke en Dag har han været hende tro. Han har løjet for hende, saagar forraadt hende og spillet under Dække med Detektiverne. Han har lavet Pengesvinerier, kort sagt, han afslører sig til det bare Skind. Resolut som Emma er, skærer hun Bylden ud: giver han Løbepas. Men hun har ikke vidst, at Giften var gaaet hende i Blodet. Hun kan ikke eksistere uden ham. En Nat vækker hun Sasha, der sover i Sideværelset: han maa staa op og følge med til Bens Hus!

Hans mange moralske Defekter skyldes noget hans Herkomst og Milieu og mildnes meget af hans stedse villige Hengivenhed. Foredragsturnéerne tager atter Fart, skønt de i højere og højere Grad hemmes af Myndighederne. Under et Ophold i St.Diego bliver Ben - som Emmas Stedfortræder - Genstand for et regelret Lynchforsøg og mishandles, som ellers kun Negre (og undertiden Fanger) bliver det i Amerika. Han er mere død end levende, da Emma faar ham tilbage. Sligt binder. Binder for en Tid. Da det endelige Brud kommer, er det en Befrielse.

## II.

Det altid gæstfrie Fængsel aabner igen sine Porte for Emma Goldman og Sasha. Han stemples som det aandelige Ophav til Bombekastningen, og Dommen lyder paa to Aar, Emma nøjes med ét. Da hun kommer ud, er Vaabenstilstandens Time slaaet, og den russiske Revolution følger efter.

Emma er nok saare langt fra at være Kommunist, ja er egentlig Kommunismens diametrale Modsætning, alligevel føler hun Hjertets vides ud af Lykke ved Tanken om et nyt, frit Rusland. Hun drager fra Sted til Sted og udbreder Kendskab til det Rusland, der blev brudt ned, og det, der er under Opførsel.

Emma og Sasha fanges og deporteres sammen med nogle Hundrede ukendte Anarkister, og en Vinternat føres de over de finsk-russiske Grænse, hvor de af Sovjet modtages med store Æresbevisninger.

Emma er nok trist i Sindet over at maatte forlade Slægten i Amerika, thi al Splid til Trods, er hun et udpræget Familiemenneske, men Gensynet med det elskede Rusland lokker dog Glædestaarer frem. Hun kysser Jorden.

Sasha og Emma skal nu være med til at ordne hele det store Undervisnings- og Oplysningsvæsen, og de møder med mægtige Forventninger.

Ak, forfærdende hurtig mærker de, at det nye Rusland ikke er, hvad de haabede, og ikke, hvad man lovede dem. Maaske har de stillet for store Forventninger, maaske har de set rigtigt. Nok er det, efter to Aars evindelige sjælelige Lidelser flygter de bort fra Rusland, Bytte for haabløs Fortvivelse.

---

Nede i Sydfrankrig i det skønne Provence, ligger en lille hvid Villa: *Bon esprit*. Den er skjult i en Rosenhave, hvis Duft stundom er bedøvende. Fra Platformen bag ved Huset ses det blaanende Middelhav og skimtes de takkede Tinder fra de maritime Alper. Stedet ligger nær den lille Kunstner- og Fiskerflække *St. Trpez*. Her lever Emma Goldman, her modtager hun Gæster fra hele Kloden. Og her giver hun efter for de mangfoldige Opfordringer om at skrive sit Livs Erindringer.

Amerikaneren *Theodore Dreiser* siger: *Skriv dit Livs Historie. Emma! Det er det rigeste Liv, ført af nogen Kvinde i det sidste Aarhundrede!* Hun begynder Arbejdet.

Om dagen har hun travlt med at pusle i Haven, underholde sine mange Gæster og koge og brase for dem. Hun har vel en Medhjælp, men det er hende, der staar for Maden. Med stort Køkkenforklæde og opsmøgede Ærmer gaar hun til og fra mellem Køkken og Opholdsstue. Naar Sol gaar ned og Huset tømmes, lægger hun Køkkenforklædet, smøger Ærmerne ned, tager de store, hornbræmmede Øjenbeskyttere paa og skriver løs, til Dagen melder sig paa ny. Naar hun sover, er for alle en Gaade.

---

Værkets Dimensioner er udadtil som indadtil formidable. *Living my life* var i sidste Gennemskrift færdig til Aflevering i Fjor Sommer, da Emma og jeg tilbragte nogen Tid hos vor fælles Ven Øjenlægen Grev *Wiser* i Tyskland. Da læste jeg de fjorten Hundrede maskinskrevne Sider i et Aandedræt. Der var ikke meget tilbage af mig efter den Anstrengelse. Det traf sig ogsaa, at der netop indløb Telegrammer fra Forlæggeren og andre, der havde læst Manuskriptet.

Imidlertid ønskede Forlæggeren heftigt, at Emma Goldman, hvis Erindringer stoppede op ved Deportationen, skulle føre Værket helt op til Nutiden. Modstræbende gaar hun ind paa det, og dermed svulmer det endnu mere op.

---

Hun vilde ikke være sig selv, hvis hun af Frygt for Verdens Dom eller for Enkeltmands Spot udelod nogen af de Sten, der dannede hendes Livs Pyramide. Og saa røber hun da mod Slutningen sin sidste Kærligheds Forlis. Paa Tilbageset fra Rusland opholder hun sig nødtvungen i Stockholm (Pasvanskeligheder) nogle Maaneder. Hun møder dér en ung Mand, han er i Tyverne, hun i Halvtredserne. Hun véd, at hun er over de Aar, hvor en Kvinde regnes for fuldgod som Kønsvæsen, men Forelskelsen er saa sød, at hun med Held prøver at glemme dette. Ynglingen er vildt forelsket og vil intet høre om Aldersforskel.

Hun rejser til Berlin, han trygler om at maatte komme efter. Hun giver sin Tilladelse, og Aaret efter indtræffer han. Emma føler sig syttenårig af Forventning - indtil det Nu han staar i hendes Stue. Da falder Skællene fra begges Øjne. Han ser den halvgamle Kvinde, hun ser Elskeren, der skammer sig over at have været det. Paa ægte, men tragisk Kvindevise klynger hun sig til Haabets Halmstraa: det var jo min Personlighed, han elskede, og min Personlighed er ikke forringet. Jeg maa kunne vinde ham igen! En Uge efter er hendes unge kvindelige Sekretær blevet hendes lykkelige Efterfølger. Det er Emma Goldman, der sørger for, at de to Unge bliver Mand og Hustru.

---

Som Barn stampede hun gennem Flodens Grødis for at finde Fodfæste i Rusland. Hun fandt en ventende Fabrik. I Amerika ernærede hun sig som Fabrikssyerske, længe efter at hendes Navn var kendt fra Kyst til Kyst. Altid har hun tjent det daglige Brød ved sine Hænders Gerning. Thi Pengene, som hendes tusinde Foredrag for overfyldte Sale indbragte, gik jo enten direkte til "Sagen" eller indirekte ved at lette Fængselsophold for Medlemmer inden for Partiet, ved at engagere Forsvarere til dem, der ikke selv formaaede det, og endelige til at holde "Moder Jord" oven Vande.

Til Tider var hun det store, mærkelige Dyr, man kappedes om at vise frem i de fornemme Saloner - og hun gik der stundom i Haabet om ogsaa dér at finde Mennesker. Oftere var kun det jagede Vildt, for hvem selv vennerne stængede deres Dør.

---

Det er hændt, at Emma over Midnat er kommet til det Sted, hun mente at kalde sit Hjem, men fandt Døren stænget. Paa hendes Bank kommer en ængstelig Hvisken ud gennem Dørspærken: - Politiet har været her. Gaa! Gaa for Himlens Skyld, eller du bringer os alle i Ulykke!

---

Emma Goldman har Venner uden Tal. Venner i alle Lejre. Hun skildrer dem i lyslevende Rids. Man ser for sig *Louise Michel, Enrico Malatesta, Eugen Debs, Stefan Grossman, Jack London, Siegmund Freud, Upton Sinclair* og *Kropotkin*, der under et Besøg i Amerika indbydes af *Carnegie*, men paa den ærbødige Hyldestskrivelse svarer: "*Jeg kan ikke modtage Gæstfrihed af en Mand, hvis Interesser lader ham tage Del i den umenneskelige Dom, der er overgaaet min Ven Berkman og som fordømmer denne til fremdeles at hensesidde i Fængslets levende Begravelse*".

---

Gang paa Gang har Emma Goldmans liv hængt i en Traad, tynd som Edderkoppens Spind. Venner har med Magt maattet løfte hende op og bære hende bort, naar den vildledte *king mob* var ude efter Bytte. Hun har siddet med korslagte Arme paa Hotelværelset, medens Titusinder hujede nede paa Gaden og krævede "Røde Emma" udleveret til *Dommer Lynch*. Altid skete det Mirakel, der frelste hende.

Og nu sidder hun dernede ved Middelhavet. Fuglene synger mellem hendes Roser. Vennerne træder Græsset ned paa Stien, der fører til det gæstfrie Hjem. Hendes Øjne har

lidt Skade af Graad over Uret, der aldrig synes at skulle faa Ende. Men hver den, der trænger til hende, finder to Øjne, der skuer til Sjælens Grund, og en Favn, der lukker sig saa ømt beskyttende om den trætte Vandrør, at han føler: Her er fristedet!

---

Maatte saa disse mine mange, men i Forhold til selve Værket saa fattige Ord tjene til at henlede Opmærksomheden paa *Living my life*, saa mange kommer til at læse dette frygtløse menneskelige Dokument.

*Karin Michaëlis.*

Noter: [nævnt i den rækkefølge de enkelte ord forekommer i teksten]

"Living my life": Ikke oversat til dansk i sin helhed. Men begge de to engelsksprogede udgaver (henholdsvis 1932 og 1970) findes tilgængelige på Det Kgl. Bibliotek. Et dansksproget udvalg af bogen findes i "Anarkistiske erindringer" v/ Michael Helm, Forlaget Borgen, 1976. Erik Knudsen har dramatiseret hendes ungdom i New York i skuespillet "Røde Emma" fra 1982.

Madam Naidu: Sarojini Naidu (1879-1949). Hun er søster til Virendranath Chatto Padhyaya - den "Chatto", der optræder i brevvekslingen mellem Karin Michaëlis og Agnes Smedley.

Johan Most: Johann Joseph Most (1846-1906). Indvandret fra Tyskland til USA via England. Leder af den amerikanske anarkistiske bevægelse

Alexander Berkman: (1870-1936). Boede i perioder hos Karin Michaëlis på Thurø - optræder flere gange i de forskellige udgaver af hendes erindringer.

Fabriksejer Frick: Henry Clay Frick. Fabriksbestyrer på vegne af Carnegie i en berømt arbejdsmarkedskonflikt (The Homestead Strike). Frick overlevede attentatet foretaget af Alexander Berkman.

"Mine fængselsindringer": Findes i både en engelsk og norsk udgave - den sidste med forord af KM.

Czolgog: Leon Czolgosz (1873-1901). Henrettet i den elektriske stol den 29.10.1901 for mordet på den amerikanske præsident William McKinley. Vicepræsident Theodore Roosevelt blev herefter indsat som ny Amerikansk præsident og derefter valgt som ordinær præsident i tidsrummet 1901-1909. Ifølge det officielle retsreferat af sagen svarede LC på spørgsmålet om motivet: "I am a disciple of Emma Goldman. I killed the President because I done my duty".

McKinley: William McKinley. Amerikansk præsident (1897-1901. Republikaner.) Myrdet den 6.9.1901

Krapotkin: Peter/Piotr/Pjotr/Pyotr Kropotkin.

Ed: Edward Brady, østrigsk anarkist, levede sammen med Emma Goldman i to omgang. Død april 1903.

Den unge mand i Stockholm: Episoden finder sted i januar 1922. Den unge mand er den svenske anarkist Arthur Svensson. KM tager lidt fejl af dateringen vedr. episodens udvikling, Forholdet begynder i Stockholm tidligt på året 1922 og afsluttes i Berlin efteråret 1922.

Moder Jord: Tidsskriftet "Mother Earth" udgivet af Emma Goldman og med Alexander Berkman som redaktør. Udgivet in perioden marts 1906 - august 1918.

Mooney: Thomas Joseph Mooney (1882-1942). Og som et rent sidespring: Mooney var i København i 1910 for at deltage i den internationale socialistiske kongres. Den fandt bl.a. sted på den nu så berømte adresse

Jagtvej 69 - den gang kaldet "Arbejdernes Forsamlingsbygning". Og det var ikke hans politiske indflydelse, der bragte ham til København - han havde "vundet" en plads ved at være en meget flittig gadesælger af den amerikanske socialistiske bevægelses publikationer.

Wilson: Woodrow Wilson. Amerikansk præsident (demokrat) 1913-1921.

Ben: Ben Reitman. Goldmans elsker og manager på hendes foredragsture i USA i perioden fra 1908. Var en vagabonderende læge.

Detektiverne: Hentyder til at man i arbejdskampen brugte Pinkerton National Detective Agency fra New York til at bekæmpe strejkende arbejdere. Det var i øvrigt ikke usædvanligt med sådanne bevæbnede privat "vagtkorps".

Eugen Debs: Eugene Victor Debs (1855-1926). Grundlægger af "The Social Democratic Party" - fra 1901 navneændring til "Socialist Party". Præsidentkandidat for dette parti i valgkampene 1904, 1908, 1912 og 1920.

Oftere var kun det jagede Vildt: Jeg formoder at der skulle have stået "hun" i stedet for "kun"

Carnegie: Den amerikanske industrimagnat og filantrop

Bon Esprit: Det nævnte hus i St.Tropez blev navngivet af Berkman. Det blev i øvrigt købt for 5.000 US\$, som M. "Peggy" Guggenheim havde foræret Goldman til at købe huset for. Forskellige mennesker gav omkring dette tidspunkt (1928 og frem) midler til Goldman, så hun kunne hold fri til at skrive. På en måde blev Emma Goldman ansat af sine venner til at skrive sine erindringer.

Øjenlæge Grev Wisser: Tilsyneladende kontroversiel tysk øjenlæge, der efter et vildt ungdomsliv blev en altopofrende øjenlæge. I det mindst skrev både Goldman og Michaëlis rosende om ham - Michaëlis i en kronik i Politiken den 26.12.1930, Goldman i et tidsskrift i Calcutta som jeg ikke kender.

Theodore Dreiser: Theodore Herman Albert Dreiser (1871-1945). Amerikansk forfatter.